

KOMUNIKATĪVI-FENOMENOLOĢISKĀ TIESĪBU TEORIJA *COMMUNICATIVE PHENOMENOLOGICAL THEORY OF LAW*

Aleksandrs Baikovs

Rēzeknes Tehnoloģiju akadēmija, Dr.iur., Aleks_baikov@inbox.lv, Rēzekne, Latvija

Abstract. *Today the communicative phenomenological law theory is one of the most popular post-non-classical norms of law. Its initial premise is a position: communication is a condition for the existence of law and a form, not just a public one. Texts, actions for their construction and interpretation, the associated thinking, understanding, and interaction of legal subjects form the content of the communication.*

Considerable interest in the issues of the communicative interaction of legal subjects leads to the assumption that the types of integration understanding are intensively sought in the interpretation of legal phenomena.

As noted by one of the most prominent representatives of this theory of law, A.V. Polyakov, legal communication is a legal interaction of legal subjects that arises on the basis of legal interpretation, provides them with correlative powers and legal obligations that are implemented in legal behaviour. At the same time, legal communication is not only a phenomenon of law but also communication as an interactive dialogue of legal subjects, which is implemented using language, as well as other non-verbal means of communication.

The theory of legal communication is created on the basis of the need to study the problems of the influence and effectiveness of legislative texts, their impact, which means that legal communication should provide not only the connection of the legislator with the subject of law but also feedback – the connection of the subject of law with the legislator.

Keywords: *communication, integration approach in the legal sense, law, legal communication, legal interaction, the text of the legislation.*

Ievads

Pašreizējo tiesiskās izpratnes stāvokli raksturo, no vienas puses, pastāvīga skaidrojošo tiesību teoriju pavairošana, no otras puses, skepticisma pieaugums, kas saistīts ar cerību zaudēšanu un pieaugošajām šaubām par iespēju izveidot vispārēji atzītu tiesību teoriju, kā arī relativitātes un līdz ar to arī to trūkuma atzīšana par jau izvirzītām un zinātniski apspriestām teorētiskām pieejām literatūrā tiesību būtības izskaidrošanai. Turpmākie mēģinājumi radīt sintētisku vai integrējošu tiesību koncepciju, kas apvienotu visu labāko un nozīmīgāko, kas ir izstrādāts mūsdienu filozofiskā un juridiskā domā, izskatās pilnīgi dabiski.

Pievēršoties tiesību zinātnes attīstības novērtējumam, var konstatēt tās robežu pastāvīgu paplašināšanu un šajā sakarā tās satura bagātināšanu, analizējot nejuridiskas vērtības. Šajā ziņā interesanta ir L. S. Javiča doma par to, ka „likuma daudzpusībai, daudzajiem līmeņiem un sarežģītībai ir principiāli metodoloģiska nozīme. Tā ļauj pētīt tiesības dažādos virzienos un, pamatojoties uz to, dziļāk izprast to būtību, tām raksturīgos sociālās dzīves likumus, ticamāk noteikt to sociālo nozīmi un vērtību, pareizāk noteikt to potenciālu un precīzāk atrast to reālo vietu cilvēku dzīvē ... Tiesību kā sarežģītas sociāli tiesiskas parādības atzīšanas fundamentālā un metodoloģiskā nozīme slēpjas faktā, ka tā nodrošina pētījuma radošo raksturu, atbrīvo turpmāko tiesību izziņu no dogmatisma elementiem, no tiesību zinātnes uzdevumu šauri pragmatiska skaidrojuma, no konjunktūras un sholastikas, un virza uz tiesiskās realitātes fundamentālu pētījumu” (Явич, 1985).

Tiesību komunikatīvi - fenomenoloģiskās teorijas pamatā ir fenomenoloģijas, hermeneitikas, sinerģētikas, semiotikas un komunikācijas teorijas sasniegumi.

Katra jauna tiesību teorija, tāpat kā jebkura zinātniskā teorija, ir attīstoša vesela patieso zināšanu un maldu elementu sistēma, kurai ir sarežģīta struktūra. Nepieciešamie teorijas komponenti ir: sākotnējie pamati (pamatjēdzieni, principi, likumi, aksiomas utt.); idealizēti objekti (pētāmo priekšmetu būtisko īpašību un saišu abstrakti modeļi); teorijas loģika noteiktu noteikumu un

pierādījumu metožu kopums, kura mērķis ir noskaidrot struktūru un mainīt zināšanas); filozofiskas nostādnes un vērtību faktori; likumu un apgalvojumu kopums, kas izriet no attiecīgās teorijas pamatu sekām saskaņā ar konkrētiem principiem. Līdz ar to zinātniskā teorija objektīvos procesus un attiecības atspoguļo kā augstāku, salīdzinot ar zinātniskajiem likumiem, vispārīnāšanas pakāpi, parādību sistematizāciju (Рачков, 1974).

Tajā pašā laikā pēdējā laikā arvien biežāk izskan šaubas par iespēju veidot vispārpieņemtu juridiskās izpratnes koncepciju. Tā A. V. Poļakovs atzīmē: "Integrētas, konsekventas un „strādājošas” tiesību teorijas radīšanas problēma jurisprudencē ir bijusi aktuāla vismaz pēdējos divus gadsimtus. Ir nopietni iemesli uzskatīt, ka tās galīgais risinājums ir principiāli nesasniedzams. Diemžēl mūsdienu Krievijas zinātnē tūkstošgades mijā šis uzdevums ir tālu no tā izpildes, vēl tālāk kā nekad agrāk, kas ļauj runāt par krīzes simptomiem mūsdienu Krievijas teorētiskajā tiesību izpratnē” (Поляков, 2001).

Mūsdienās galvenā juridiskās izpratnes robeža nav konfrontācija starp „juridisko pozitīvismu, jusnaturālismu un tiesību socioloģiju”, bet gan „klasisko” un „postklasisko” tiesību teoriju norobežošana (Честнов, 2012). Viena no šādām interesantām postklasiskām teorijām, kas pelnījusi vislielāko uzmanību, ir komunikatīvi - fenomenoloģiskā teorija.

Tiesību komunikatīvi - fenomenoloģiskā teorija, kas ir viena no postklasiskām tiesību teorijām, balstās uz fenomenoloģijas, hermeneitikas, sinerģētikas, semiotikas un komunikācijas teorijas sasniegumiem. Ir skaidrs, ka kā sociāla būtne, personība cilvēks tiek atklāts saskarsmē, dialoga procesā, kas ir noteikta mijiedarbības forma starp personām, kuras viena otru atzīst par vienlīdzīgiem un vienādiem subjektiem, no kuriem katrs ir vērtības nozīmes nesējs, kurš pretendē uz atzīšanu. Attiecīgi tiesības darbojas kā forma, kas nodrošina to savstarpēju atzīšanu un „izpaužas kā „vienlīdzīgu un pilnvērtīgu apziņu” mijiedarbības rezultāts. Gan tiesību ideja, gan tiesību subjekts tiek atklāts un kļūst par tiesībām tikai dialoga ceļā” (Днепровская, 2008). Savukārt pati cilvēka esamība tiek izteikta ne tikai ārēji, bet arī iekšēji (dialogs ar sevi). Kā atzīmēja M. M. Bahtins „būt nozīmē būt citam un caur viņu pašam. Cilvēkam nav iekšēja suverēna teritorija, viņš viss un vienmēr ir uz robežas, skatoties sevī, viņš pastāvīgi skatās cita acīs vai cita acīm” (Бахтин, 1986).

Galū galā dialoga atzīšana par sociālās eksistences pamatnoteikumu neizbēgami izraisa tiesību komunikatīvā rakstura atzīšanu.

Krievijas tiesību teorijā šobrīd visattīstītākā ir A. V. Poļakova komunikatīvā koncepcija, kuras būtība, pēc autora domām, var tikt reducēta līdz tēzei: „Tiesības pastāv tur, kur cilvēki ir pārliecināti, ka tās pastāv”. Pārliecība par tiesību esamību „ir noteikta uzvedības ietvara atzīšana, tas ir, noteiktas tiesības un pienākumi, kas saista visus sabiedrības locekļus; viņu „objektīvā” rakstura atzīšana, izpratne par tā saturu un īstenošanas kārtību”. Bet, tā kā tiesību atzīšana „nav iespējama bez tiesību pieredzes”, tad tiesības „pastāv kā topošas tiesības, kas atrodas pastāvīgā teksta - informācijas un enerģijas - uzvedības apmaiņas dinamikā”. Visā šī sarežģītā sistēmā, izmantojot redukciju, izzinošo subjektu apziņā tiek pārveidota par kādu principu kopumu. „Tiesības, - rezumē autors - ir pati sociālā dzīve, kas ņemta specifiskā rakursā, taču tiesību robežu definēšana, izmantojot redukciju, neizbēgami noved pie tā vienkāršotas un fragmentāras izpratnes”. Tajā pašā laikā viņš redz tiesību teorijas uzdevumu radīt tādu tiesiskās realitātes modeli, kura ietvaros “būtu iespējams apvienot tiesību izpratni no juridiskās prakses (likuma dzīvē) viedokļa ar maksimāli iespējamo zinātniskā vispārīnājuma līmeni, kas iebilst pret tiesību teorētisko „sadrūmstalošību”. Tā ir juridiskās komunikācijas formālo, vērtību un antropoloģisko aspektu sintezēšanas problēma” (Поляков, 2004).

Komunikācija ir ne tikai sabiedrības, bet arī likuma pastāvēšanas nosacījums un forma. Teksti, darbības to konstruēšanai un interpretēšanai, kā arī saistītā domāšana, izpratne un mijiedarbība veido komunikācijas saturu. Tiesību tekstuālās problēmas pēta I. N. Grjazins (Грязин, 1983). Tiesu prakses semiotiski lingvistiskie aspekti ir apskatīti N. A. Vlasenko (Власенко, 1997) darbā. V. P. Salņikova, S. V. Stepašina, N. I. Habibuļinas darbā politiskā vara tiek uzskatīta par komunikāciju (Сальников и др., 2001).

Daži pētnieki apsver likuma dialogisko raksturu. Pētījumā, ko veica I. L. Čestnovs, tiesības tiek piedāvātas kā dialogs (Честнов, 2000). Juridiskais dialogs ir pētījuma priekšmets A. O. Soloduhinas, O. A. Soloduhina darbā (Солодухин, Солодухина, 1998). Caur komunikācijas prizmu tiesības izskata

M. N. Kozjuks (*Козюк, 2002*). Juridisko komunikāciju kā naratīvu, izskatot tiesības par kopīgu dzīves un darbības produktu apstākļos, kad reālu komunikāciju un dzīvu saskarsmi aizstāj informācijas un politiskās tehnoloģijas, pēta Dž. Elkins, V. Kravics (*Элкинс, 2011; Кравиц, 2011*). Šāda juristu - zinātnieku aktīva interese par tiesību subjektu komunikatīvās mijiedarbības jautājumiem dod pamatu pieņemt, ka, izprotot tiesību fenomenu, tiek meklēti veidi, kā to integrēt.

Šajā sakarā ir interesants A. V. Poļakova „Vispārējā tiesību teorija: lekciju kurss”, kur autors izvirza tiesību izpratnes komunikatīvo versiju. Tiesības pēc A. V. Poļakova domām var izskatīt par fenomenu, kas ir integrāls pēc savas būtības, kā intersubjektīvu sociokulturālu realitāti komunikatīvi aktīvajā, vērtību, semiotiskajā un psiholoģiskajā aspektos, un attiecīgi var tikt ontoloģiski interpretēts un fenomenoloģiski raksturots kā daudzvienība, kas ietver gan normas, gan tiesiskās attiecības kā vērtības un tiesisko izpratni - gan juridiskie teksti, gan darbības to interpretēšanai un īstenošanai (*Поляков, 2001*). Šīs pieejas pasaules uzskatu izcelsmi pētnieks redz Rietumu zinātnieku K. Jaspersa, G. Marseļa, E. Munjē, M. Būbera un krievu zinātnieku S. M. Franka, N. A. Berdjajeva, M. M. Bahtina filozofiskajos darbos. Komunikatīvā orientācija, pēc A. V. Poļakova apgalvojuma, bija Pēterburgas tiesību filozofijas skolas zinātnieku N. M. Korkunova, L. I. Petražicka, M. M. Kovaļevska, P. A. Sorokina idejām, V. S. Solovjova, N. O. Losska, S. L. Franka, P. A. Florensa filozofiski - juridiskiem pētījumiem, N. N. Aleksejeva tiesību fenomenoloģiskajai teorijai.

Pamatojot priekšnoteikumus jaunas komunikatīvās pieejas parādīšanās tiesību izpratnē, A. V. Poļakovs paziņo par tiesību komunikatīvo koncepciju. Pēc viņa domām, juridiskā komunikācija ir tiesiska mijiedarbība starp subjektiem, kas rodas, pamatojoties uz juridisko tekstu sociālu interpretāciju, pārstāvot korelatīvās pilnvaras un juridiskās saistības, kas tiek īstenotas tiesiskajā uzvedībā (*Поляков, 2003*). Var pilnībā piekrist autora sniegtajai definīcijai, tomēr, mūsaprāt, jāņem vērā arī tās sociāli psiholoģiskais pamats. Juridiskā komunikācija ir ne tikai tiesību parādība, bet arī saziņas parādība. Tā jāizskata ne tikai par tiesisku mijiedarbību, bet gan par saziņas aktu, ko regulē likuma normas, interaktīvu dialogu starp tiesību subjektiem, kas realizēts ar valodas un citu zīmju sistēmu palīdzību. Juridiskā komunikācija nodrošina reālu saikni starp indivīdu un valsti. Fakts, ka tiesības ir komunikācijas sistēma, darbojas tikai cilvēku komunikācijas situācijā, ir publiska parādība, tā ir atvērta jebkuras personas zināšanām un novērtējumam, izpētot tiesību komunikatīvās īpašības, saka M. N. Kozjuks (*Козюк, 2002*). Tajā pašā laikā nevar piekrist autora viedoklim, ka juridisko komunikāciju parasti raksturo vienpusēja orientācija (likumdevējs ir tiesību subjekts). Juridiskās komunikācijas teorija tiek veidota, balstoties uz nepieciešamību izpētīt likumu tekstu ietekmes un efektivitātes problēmas, to efektivitāti, kas nozīmē, ka juridiskajai komunikācijai būtu jāsniedz arī atgriezeniskā saite starp tiesību subjektu un likumdevēju.

Juridiskā komunikācija, mūsaprāt, ietver ne tikai runas - mutiskās un rakstiskās (verbālos), bet arī neverbālos tiesību subjektu komunikatīvās mijiedarbības līdzekļus. Tā, piemēram, balsošanu Saeimā var uzskatīt par neverbālu formalizētu juridiskās informācijas pārsūtīšanas kanālu. Neverbālie saziņas līdzekļi sociālajā psiholoģijā ir pietiekami izpētīti G. M. Andrejevas, A. N. Leontjeva, E. V. Rudenska, L. D. Stoļarenko u.c. darbos.

Neverbālajiem saziņas līdzekļiem ir liela palīgrola komunikācijas procesā, kas stiprina vai vājina verbālo ietekmi.

Komunikāciju saskaņā ar teorētisko struktūru veido trīs savstarpēji saistītas puses. Pirmais komunikatīvais ir informācijas apmaiņa; otrais ir interaktīvs - mijiedarbības organizēšana; trešais ir perceptīvais - uztveres, novērtēšanas, savstarpējās sapratnes process. Komunikācija saziņas struktūrā vārda šaurā nozīmē tiek saprasta kā informācijas apmaiņas process. Juridiskā komunikācija neaprobežojas tikai ar informācijas apmaiņas procesu, jo kā saziņas akts tajā ietilpst visas šīs trīs puses. Uzskatot tiesisko komunikāciju par juridiskās saziņas aktu, ir iespējams nošķirt informācijas pusi, kas izteikta noteiktā lingvistiskā formā, regulē tiesību normās noteiktos subjektu uzvedības noteikumus, un interaktīvo pusi, kas nosaka komunikatīvās mijiedarbības organizatorisko principu. Šāds tiesību subjektu komunikatīvās mijiedarbības organizatoriskais princips ir dialogs. Subjekts aktivizē tiesību mehānismu, veicot garīgus, emocionālus un gribas centienus, lai īstenotu sociāli nozīmīgu tiesisku noteikumu juridiskā mijiedarbībā ar tādu pašu subjektu. Pamatojoties uz dialoga intersubjektīvo raksturu, var atšķirt masu tiesisko, starppersonu un grupu komunikāciju. Juridiskā dialoga pamatā ir problēma un pozīciju atšķirība tās

risinājumā. Juridiskais dialogs pēc būtības ir pretrunīgs, un akūtu konfliktu gadījumos, piemēram, tiesvedībā, pusēm ir jāievēro komunikācijas ētikas standarti.

Galvenie saziņas līdzekļi tiesību jaunrades procesā, atzīmē autori, ir likuma valoda kā lingvistiskais komplekss, verbālu un simbolisku līdzekļu sistēma normatīvo juridisko priekšrakstu izteikšanai. Tiesu komunikācija rodas procesa mijiedarbības procesā starp pusēm tiesvedības laikā. Tiesu runas komunikācija tiek pētīta P. Sergejiča, A. F. Koni, N. N. Ivakinas, N. S. Aleksejeva un Z. V. Makarovas, darbos, tā izskatīta A. A. Volkova juridiskajā retorikā. Komunikācijai, kas rodas izpildvaras īstenošanas jomā, ir savas īpatnības un to regulē tiesību normas, tomēr no komunikatīvās puses tā ir maz pētīta.

Tiesiskās komunikācijas izpēte no tiesību un komunikācijas viedokļa ļauj mums atklāt indivīda un likuma, indivīda un valsts mijiedarbības būtību, tiesību normas darbību, kas atrodama ne tikai teksta tekstā. likumā, bet arī sociokulturālajā realitātē. Valsts, pildot savas funkcijas, var izmantot tikai tiesiskas saziņas formas ar pilsoņiem, kā arī visām citām sabiedrības institūcijām. Juridiskā komunikācija ļauj nodrošināt reālu tiesiskuma režīmu. Tiesību komunikatīvā teorija, kas skaidri parāda integratīvās pieejas attīstību juridiskajā domāšanā mūsdienu jurisprudencē, izraisīja ievērojamu interesi un, neskatoties uz to, ka no zinātnieku sabiedrības tā galvenokārt saņēma pozitīvas atsauksmes, tomēr kļuva par diskusiju objektu. Pirmkārt, jau tādēļ, ka tā ir tiesību eidosa fenomenoloģiskās redukcijas neviennozīmība (kā to šķiet pamatoti nosaucis L. S. Javičs – tiesību būtība), kas pēc I. J. Kozļihina uzskatiem var novest pie subjektīvas zinātniskas koncepcijas interpretācijas, dažādu juridisko jēdzienu plašas izmantošanas, kas aizgūti no citām zinātnes atzīnām (J. I. Grevcovs), kā arī, kā norādīja R. A. Romašovs - pārāk plaša tiesību noteikšanu.

Radītājs un viens no ievērojamākajiem komunikatīvi fenomenoloģiskās teorijas pārstāvjiem A. V. Poļakovs to raksturo kā neatņemama juridiskās domāšanas veida piemēru “postmodernajā” laikmetā. Bet jau sākotnējā tiesību izpratne veido šaubas. Tā A. V. Poļakovs raksta: “Tiesības var definēt kā komunikatīvu attiecību kārtību, kuras pamatā ir sociāli atzītas un vispārēji saistošas normas, kuru dalībnieki mijiedarbojas, īstenojot savas tiesības un pienākumus” (Поляков, 2004). Bet pirms vairāk nekā 100 gadiem M. Lazersons par to rakstīja, uzsverot, ka “kad cilvēki kopīgi ražo, viņu sadarbības vai atkarības attiecības izpaužas kā labi zināmas tiesiskās attiecības” (Лазерсон, 1930). Tajā pašā laikā A. V. Poļakovs nosaka tiesību galvenās iezīmes, kas nosaka tās struktūru: subjektu klātbūtne ar savstarpēji atkarīgām (korelatīvām) tiesībām, kas liecina par tiesību komunikatīvo raksturu un rodas tikai tad, ja tiesību subjekti ir kā īpašas attiecības starp tiem; sociāli atzītu un vispār saistošu rīcības noteikumu esamība (Поляков, 2003).

Turklāt A. V. Poļakovs vērs uzmanību uz to, ka tad, kad no fenomenoloģiski komunikatīvās pieejas viedokļa tiek apgalvota tiesību pastāvēšanas neiespējamība ārpus tiesiskajām attiecībām, tad tiesības nenozīmē atsevišķas normas un nevis to kopumu, bet gan vienotu komunikācijas sistēmu, kas ir sarežģīts organisms. Un tā kā tajā nav tiesisku attiecību, tās vairs nav tiesības, un organisms ir miris. Galu galā juridiskā komunikācija tiek izteikta un parādās jēgpilnā mijiedarbībā, kad cilvēki apzinās eksistējošos aizliegumus (juridiskos pienākumus) un savas pilnvaras (subjektīvās tiesības), (Поляков, 2003).

Maz ticams, ka iepriekš minēto var pieņemt kopumā. Fakts ir tāds, ka A. V. Poļakovs, gribot vai negribot pamatojas uz likuma zināšanas prezumpciju, kuru diez vai bez ierunām var attiecināt uz visiem sociālās realitātes subjektiem.

Otrā pazīme, par ko runā A. V. Poļakovs, tiek samazināta līdz to normu kvalitatīvam aprakstam, kuras var iegūt juridisko nozīmi. Ir skaidrs, ka normu sociālās atzīšanas pamats ir to sociālās un vērtīgās lomas novērtējums. Attiecīgi gadījumos, kad likumdošanas lēmums neiederas sabiedrībā esošo apstiprināto vērtību sistēmā, nerodas juridisks teksts, kura interpretācija ierosinātu tiesību (normatīvo tiesisko attiecību) rašanos. Citiem vārdiem sakot, mēs runājam par tekstiem, kas nav saņēmuši sabiedrības atzinību un apstiprinājumu, t.i. nav leģitimēti, neveido tiesību normas.

Tiesību normu saistošajam raksturam kopumā nav principiālu atšķirību no morāles normām, citu komunikatīvi normatīvo sistēmu universāluma. Bet tiesību normu realizācija ir saistīta ar prasību pilnvarotai personai izpildīt tai atbilstošo pienākumu. Šī pienākuma neievērošana rada iespēju piemērot piespiedu līdzekļus. Piespiešana tiesībās darbojas ne tikai kā līdzeklis, lai nodrošinātu tiesības, bet arī lai tiktu izpildītas prasības par nodarījumu izdarīšanu (Поляков, 2003).

A. V. Poļakovs raksta par sociālajām tiesībām un valsts organizētajām tiesībām, kas ir diezgan dabiski un saprotami no socioloģijas viedokļa, bet diez vai to var atzīt jurisprudencē. Un atsauc uz “azartspēļu likumu” ir spilgts pierādījums tam. Valsts atzīto normu vispārēji saistošo raksturu attiecībā uz subjektiem, kuri nepilda savas juridiskās saistības, atbalsta valsts piespiedšana. Šajā sakarā valsts organizētās tiesības var definēt kā komunikatīvu attiecību kārtību, kuras pamatā ir sociāli atzītas un universāli saistošas normas, kuru dalībnieki mijiedarbojas, īstenojot savas subjektīvās tiesības un juridiskos pienākumus, kurus atbalsta un aizsargā valsts.

Apkopojot sava pētījuma rezultātus, A. V. Poļakovs atzīmē, ka “normas kļūst tiesiskas tad, kad tās iegūst komunikatīvu jēgu un nozīmi: tad tās objektīvi saņem sabiedrības atzīšanu kā subjektu tiesību un pienākumu pamatu un faktiski viņus ar tām apveltī.” Bet normas tiek radītas dažādu “normatīvo faktu” interpretāciju rezultātā, kuriem ir ārēji objektīvā, zīmju (lingvistiskā, tekstuālā) forma. Tāpēc, piemēram, tādu likumu esamība, kuros ir vai nu neizpildāmi noteikumi, vai kurus neviens nekad neizpilda, liek domāt, ka šajā gadījumā nav radusies neviena tiesību norma un nav tiesību (komunikācijas defekts). Bet faktiskās attiecības, kas savieno abus subjektus, no viņu viedokļa nav tiesības un pienākumi, ja tie nav normatīvi, t.i. neizriet no sabiedrībā atzītiem juridiskiem tekstiem - īpašiem standartiem, kritērijiem “pareizi” un “nepareizi”. Tieši juridisko prasību sociālais pamatojums nosaka to, kā parādās sociāli psiholoģisks mehānisms to aizsardzībai, sākot no paš aizsardzības un beidzot ar īpašu valsts piespiedšanas mehānismu” (Поляков, 2003).

Jāuzsver, ka likuma komunikatīvā interpretācija ir iedomājama un iespējama. Patiešām, Aristotelis rakstīja par tiesisko komunikāciju, līdz kurai vispārīgākajā nozīmē tiek samazināta komunikācija, kas ietver informācijas apmaiņu, tās izpratni un interpretāciju, ar kopīgiem saskaņotiem centieniem tiek izveidota sociāla vide. G. V. Hēgelis rakstīja par tiesību parādīšanos personu mijiedarbības procesā. Neapstrīdāmi ir tas, ka tiesības rodas cilvēku mijiedarbības procesā, lai gan šo brīdi, protams, nevajadzētu absolutizēt. Bet, akcentējot vienu no tiesību aspektiem, mēs nonākam līdz mazzaprotamiem rezultātiem, par ko liecina šādi, A. V. Poļakova formulēti noteikumi, piemēram: ”tiesības ir tur, kur teikto var saprast citi” (Поляков, 2003), kam, protams, var būt tieša saistība ne tikai ar tiesībām.

Tajā pašā laikā tiesības parādās kā īpaša saziņas forma, kurai ir savas īpatnības, kas to atšķir no citām komunikatīvās darbības iespējām. Bet vai šī prasība ir pamatota? Galu galā jēdziens “saziņa” ir polisemantisks. J. Hābermass uzsvēra sabiedrības integrācijas nozīmi komunikācijas rezultātā, K. Jaspers rakstīja par “eksistenciālu” komunikāciju. Plašākajā nozīmē komunikācija parādās kā komunikācija starp sociālajiem subjektiem, informācijas savstarpēja nodošana, tās interpretācija, izpratne un tādējādi normatīvās sociālās vides veidošana.

Komunikācijas formas īpatnības juridiskajā jomā ir izteiktas tiesību tekstos un atbilstošās sociālās mijiedarbības subjektu tiesībās un pienākumos, t.i., juridiskajā komunikācijā. Teiktā sekas ir tiesību komunikatīvās teorijas sākotnējais pamats: cilvēks un viņa tiesības. Komunikatīvās pieejas atbalstītāji koncentrējas uz šīs pieejas personisko (personālistisko) un humāno pieeju (Поляков, 2003).

Tiesību komunikatīvās teorijas ontoloģiskā koncepcija apliecina īpašu (fenomenoloģiskā nozīmē) tiesību raksturu, kas nav reducējams ne uz kādiem sociokulturālām likumsakarībām un mākslīgi izveidotām konstrukcijām. Ir iespējama arī tiesību rašanās gan valstī, gan tieši sabiedrībā.

Tiesības vienlaikus ir ideja un fakts, norma un tiesiskas attiecības, imperatīvi-atributīvs pārdzīvojums un socializētas vērtības, teksts un darbības tā interpretēšanai un īstenošanai. Principā nevienu no iepriekš minētajiem noteikumiem atsevišķi nevar atzīt par patiesiem, tikai kopumā tie iegūst eidisku nozīmi. Neskatoties uz to, ka tiesības to daudzpusības dēļ var izzināt dažādos veidos, bet kopumā tās ir vislabāk redzamas no fenomenoloģiskā viedokļa kopā ar visam no tā izrietošām sekām, t.sk. subjektīvi-komunikatīvām. Parādīt, kā šāds skatījums uz tiesībām ir iespējams, un noteikt šādas tiesiskās izpratnes galvenās iezīmes ir izstrādātās koncepcijas galvenais uzdevums (Поляков, 2003).

Jebkura tiesiska teorija, t.sk. tiesību komunikatīvā teorija, pēc A. V. Poļakova domām, paredz iespējamību atrisināt trīs galvenās problēmas: (1) subjekta un viņa apziņas problēmu, kas “dzīves pasauli” interpretē kā tekstuālu pasauli (interpretācijas problēma); (2) tiesisku tekstu vai tiesību avotu un tiesību normu problēmas (interpretējamā problēma); (3) tiesiskās mijiedarbības (savstarpēji atkarīgas uzvedības) problēmas atbilstošu tiesību un pienākumu veidā (interpretēta teksta tulkojumproblēma sociāltiesiskā darbībā).

Dažas komunikācijas teorijas, piemēram, K. J. Šenona un V. Vivera plaši izplatītais komunikācijas kodēšanas modelis (*Shannon, Weaver, 1949*) šķiet, rada nepamatotus iebildumus. Tā M.L. Makarovs uzskata, ka “koda modelis (tā semiotiskajā ietvarā) nespēj adekvāti aprakstīt reālos komunikācijas procesus vienā vai otrā dabiskā valodā. Ir skaidrs, ka izpratne ietver ne tikai dekodēšanu - pati dekodēšana tiek lokalizēta tur, kur akustiskais signāls pāriet lingvistiskajā attēlā, taču ar to izteikuma interpretācija nebeidzas ... Turklāt koda modelis ziņojumus ierobežo tikai ar tām domām, kuras runātājs izsaka apzināti” (Макаров, 2003).

Secinājumi

1. Iepriekš minētā sekas ir tiesiskās realitātes trīs rakursi: (1) mentālais (psihiskais); (2) tekstuālais (kulturoloģiskais); (3) aktīvais (praksioloģiskais). Tieši viņu savstarpējā atkarība paver iespēju novērtēt tiesības kā psihosociālu un kultūras integritāti, ko rada stabila komunikācija. Tiesiskās struktūras ietvaros rodas funkcionējošu normatīvo tiesisko attiecību komplekss. Jebkura cita pieeja, pēc A. V. Poļakova domām, ignorē tiesību komunikatīvo būtību. Tiesības dzimst, kad apzīmētais satiekas ar subjektu un apzīmētais tiek pārveidots par sociālu darbību, ko attaisno un sagaida citi sociālie subjekti, t.i. ar juridisko komunikāciju. Ir acīmredzams, cik lielā mērā A. V. Poļakova piedāvātā tiesību interpretācija, no vienas puses, ir reālistiska un pragmatiska, un, no otras puses, tā darbojas kā ideālistiska koncepcija, kuras mērķis ir subjekta neatkarīgu darbību veikšana, lai realizētu dzīvē savus komunikatīvos ideālus.
2. Dažas komunikācijas teorijas, piemēram, K. J. Šenona un V. Vivera plaši izplatītais komunikācijas kodēšanas modelis šķiet, rada nepamatotus iebildumus. Tā M. L. Makarovs uzskata, ka “koda modelis (tā semiotiskajā ietvarā) nespēj adekvāti aprakstīt reālos komunikācijas procesus vienā vai otrā dabiskā valodā. Ir skaidrs, ka izpratne ietver ne tikai dekodēšanu - pati dekodēšana tiek lokalizēta tur, kur akustiskais signāls pāriet lingvistiskajā attēlā, taču ar to izteikuma interpretācija nebeidzas. Turklāt koda modelis ziņojumus ierobežo tikai ar tām domām, kuras runātājs izsaka apzināti”.
3. A. V. Poļakova viedoklis ir, ka tiesības ir “komunikatīvā attiecību kārtība”, kuras pamatā ir sabiedrībā atzītas un vispārēji saistošas normas, kuru dalībnieki mijiedarbojas, izmantojot savas tiesības un pienākumus.

Izmantotie avoti un literatūra

1. Shannon, C. E., Weaver, W. (1949). *The Mathematical Theory of Communication*. Urbana, IL: The University of Illinois Press.
2. Бахтин, М. М. (1986). Эстетика словесного творчества. 2- изд. Москва: Искусство.
3. Власенко, Н. А. (1997). Язык права. Иркутск: Восточно-Сибирское книжное издательство, АО «Норма-плюс».
4. Грязин, И. Н. (1983). Текст права: Опыт методологического анализа конкурирующих теорий. Таллинн: Ээсти Раамат.
5. Днепровская, Н. В. (2008). Правовая реальность в философии Ф.М. Достоевского. *Правоведение*, 1, 176 – 188.
6. Козюк, М. Н. (2002). Правовая культура и социальная коммуникация. *Правовая культура в России на рубеже столетий*, 141–142.
7. Кравиц, В. (2011). Юридическая коммуникация современных правовых системах (теоретико-правовая перспектива). *Правоведение*, 5, 8–25.
8. Лазерсон, М. (1930). *Общая теория права. Введение в изучение права*. Рига: Издательство «Жизнь и культура».
9. Макаров, М. Л. (2003). *Основы теории дискурса*. Москва: ИТДГК «Гнозис».
10. Поляков, А. В. (2001). *Общая теория права: Курс лекций*. Санкт-Петербург: Юридический центр Пресс.
11. Поляков, А. В. (2003). *Коммуникативная концепция права: Вопросы теории*. Санкт-Петербург: Издательства Санкт-Петербургского Государственного Университета.
12. Поляков, А. В. (2004). *Общая теория права: Проблемы интерпретации в контексте коммуникативного подхода: курс лекций*. Санкт-Петербург: Издательский дом Санкт-Петербург.
13. Поляков, А. В. (2005). *Общая теория права. Учебник для вузов*. Санкт-Петербург: Издательства Санкт-Петербургского Государственного Университета.
14. Рачков, П. А. (1974). *Науковедение. Проблемы, структура, элементы*. Москва: Издательство МГУ.
15. Сальников, В. П., Степашин, С. В., Хабибулина, Н. И. (2001). *Государственная идеология и язык закона*. Санкт-Петербург: Издательство «Фонд-Университет».
16. Солодухин, А. О., Солодухина, О. А. (1998). *Юридический диалог: Теория и практика. Круг проблем*. Москва: ООО «Экспертное бюро-М».
17. Честнов, И. Л. (2000). *Право как диалог: К формированию новой онтологии правовой реальности*. Санкт-Петербург: Изд-во Санкт-Петербург.
18. Честнов, И. Л. (2012). *Постклассическая теория права. Монография*. Санкт-Петербург: ИД «Алеф-Пресс»
19. Элкинс, Дж. Р. (2011). В чем суть нарративной юриспруденции. *Правоведение*, 6, 186 – 207.
20. Явич, Л. С. (1985). *Сущность права*. Ленинград: Изд-во Ленинград ун-та.

Summary

The communicative theory of law, which clearly demonstrates the development of integrative approaches in law understanding in modern jurisprudence, certainly deserves the closest attention. Despite the obvious advantages, a significant contribution to the development of the legal understanding, the desire of A. V. Polyakov to give the communicative paradigm an exceptional and essentially universal character looks quite ambitious, and hardly fully justified. In particular, he writes: "However, only within the framework of the communicative paradigm can we find the degree of generality of knowledge, without which no scientific theory can take place.

Nevertheless, the study of legal communication from the standpoint of law and communication allows us to reveal the nature of the interaction of the individual and the law, the individual and the state, the operation of the legal norm, which is not only in the text of the law, but also in the socio-cultural reality. The state, in exercising its functions, can only use legal forms of communication with citizens, as well as all other institutions of society. Legal communication allows you to provide a real regime of the rule of law.

Speaking about the communicative rationality, it is impossible not to note the importance of a kind of control of reasonableness, which, despite the pressure exerted on the subjects of law by the ideals, values, norms of rational behaviour, predetermined by the corresponding type of general and legal culture, often meeting with rejection, resistance on their part, in one way or another contributes to the restriction of arbitrariness and irrationalism.

It is obvious that the communicative theory of law is only one of the approaches that reveal its nature and does not displace other approaches from scientific circulation.